

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยถึง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตในเขต จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสรุปและสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
3. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม องค์กรชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง
5. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
6. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย
7. ทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง
8. ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1.1 ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกระบวนการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคน ให้มีประสิทธิภาพที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป จึงเป็นกระบวนการซึ่งสอนให้คนรู้จักช่วยตัวเองและช่วยผู้อื่น โดยการประหยัดทรัพย์ แล้วนำมาสะสมรวมกันที่ละเล็กที่ละน้อยเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืม ไปใช้ลงทุนในการประกอบอาชีพหรือสวัสดิการของครอบครัว คือการให้ประชาชนรู้จักประหยัดและออมเงิน แล้วนำมาสะสมรวมกันเป็นกองทุนในรูปแบบของกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านการเงิน ทุนประกอบอาชีพ หรือใช้จ่ายในยามเดือดร้อนจำเป็น และแบ่งปันช่วยเหลือกันในชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน 2543 : 3) โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อพัฒนาคนโดยใช้หลักการกลุ่มออมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง และเพื่อให้สมาชิกมีคุณธรรม

2. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชน โดยการระดมเงินออมเพื่อจัดตั้งกองทุนกลาง ของชุมชน ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพและใช้ตามความจำเป็น ของครอบครัว อีกทั้งสมาชิกกลุ่มจะได้เรียนรู้การจัดการกิจกรรมเชิงธุรกิจ และสามารถเพิ่มรายได้ ให้กับครอบครัว นำมาซึ่งการยกระดับมาตรฐานการครองชีพ

3. เพื่อพัฒนาสังคมโดยการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ เพื่อก่อให้เกิดความสามัคคี ความยุติธรรม ความเท่าเทียมกันของสมาชิก การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ความร่วมมือร่วมใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (กรมการพัฒนาชุมชน 2547 : 17)

1.2 แนวคิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแนวคิดที่ตัดแปลง ผสมผสาน ระหว่างแนวคิดของสหกรณ์การเกษตร เกรดดิยูเนียน และสินเชื่อเพื่อการเกษตร (กรมการพัฒนา ชุมชน 2543 : 3) คือ

1. การรวมคนในหมู่บ้านให้ช่วยเหลือกัน โดยรวมคนในหมู่บ้านที่มีฐานะแตกต่างกัน ให้ช่วยเหลือกัน เพราะสภาพความเป็นจริงของคนในหมู่บ้านนั้น คนจนก็จนอยู่อย่างนั้น และคนรวยก็รวยมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำอย่างไรจึงจะให้คนรวยได้มีโอกาสช่วยเหลือคนจน การรวมคน จึงเริ่มจากคนจนที่สุดแล้วดึงคนฐานะดีมาช่วย ดังนั้น หมู่บ้านที่มีฐานะยากจนหรือหมู่บ้านที่มี คนจนมาก ยิ่งควรจะต้องจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อยกฐานะ คนยากคนจนเหล่านั้นให้ดีขึ้น แนวความคิด นี้จึงอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “จนเงินแต่ไม่จนน้ำใจ”

2. การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน โดยการรวมกลุ่มออมเงินแล้วนำไปลงทุน คนชนบทขาดแคลนเงินลงทุน เพราะการพัฒนาอาชีพที่จะก่อให้เกิดผลดีนั้นจะ ต้องอาศัยวิชาการ สมัยใหม่เข้าช่วย การจัดหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ดี ๆ การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาปราบศัตรูพืช ตลอดจน การบำรุงรักษา เป็นสิ่งจำเป็น คนจนในชนบทถูกปิดล้อมไปด้วยวงจรแห่งความยากจนจึงขาดแคลน เงินทุน การหาเงินมาเพื่อลงทุนยังเป็นสิ่งจำเป็น แต่เงินไปด้วยความยากลำบาก การกู้เงินจากธนาคาร จากเพื่อนฝูงพี่น้อง นายทุน เป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง หรือต้องมี หลักทรัพย์ค้ำประกัน คนจนไม่สามารถหาหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ได้ การหันมาช่วยตัวเอง โดยการรวมกลุ่มออมเงินแล้วนำไปใช้ทำทุน น่าจะเป็นทางออกที่ดีกว่า

3. การนำเงินทุนไปดำเนินการด้วยความขยัน ประหยัด เพื่อให้ได้ทุนคืน และมีกำไร เป็นรายได้ การทำงานด้วยความขยันอย่างฉลาด เมื่อคนจนสามารถรวมกันออมเงินจนมีทุน

ของตนเอง แล้วผู้ที่กู้ไปลงทุนประกอบอาชีพต้องระลึกอยู่เสมอว่าเงินเหล่านั้นได้มาจากเพื่อนฝูง ญาติมิตร ที่ให้น้ำใจ จึงควรนำไปใช้แบบประหยัด เพราะเท่ากับประหยัดทั้งเงินตัวเอง ประหยัดทั้งเงินเพื่อนฝูงที่เขาภูมิใจมา ประหยัดในการลงทุนและการทำงานด้วยความขยันอย่างฉลาด คือต้องรู้ว่า จะนำเงินที่กู้ไปทำอะไร ทำแล้วเกิดผลอย่างไร เพราะฉะนั้นแนวคิดนี้สรุปได้คือ เมื่อนำเงินไปแล้ว ต้องลงทุน และเมื่อลงทุนแล้วต้องขยันเพื่อให้ได้ทุนคืนและมีกำไรเป็นรายได้

4. การลดต้นทุนในการครองชีพ โดยการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อแก้ไข ปัญหาการซื้อของแพงโดยวิธีรวมกันซื้อ ลดต้นทุนการกินอยู่ในครอบครัว เพราะกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตมุ่งให้คนในหมู่บ้านช่วยเหลือกัน การลดต้นทุนการกินอยู่จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่สมาชิก กลุ่มต้องทำ วิธีการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในการลดต้นทุนการกินอยู่คือการจัดตั้ง “ศูนย์สาธิตการตลาด” เพื่อให้สมาชิกได้ซื้อของราคาถูกมี คุณภาพดี มาใช้ในครอบครัว เพราะ ปัจจุบันประชาชนในหมู่บ้านถูกเอารัดเอาเปรียบมากโดยพ่อค้า การจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจึงมีความจำเป็น สินค้าประเภทอาหารการกิน ปัจจัยในการผลิต และเครื่องใช้ในการเกษตร เช่น จอบ เสียม ปุ๋ย ต้องจัดหามาขายเพื่อลดต้นทุนการกินอยู่ในครอบครัวแก่สมาชิก เพราะถ้าสามารถลดต้นทุนการกินอยู่ในครอบครัวได้ จะมีเงินออมมากขึ้น เมื่อมีเงินออมมากขึ้นก็ใช้เงินอมนั้นเป็นทุนในการประกอบอาชีพได้มากขึ้น

1.3 หลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการรวมคนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลุ่มบุคคล ที่จะมารวมกันดังกล่าวจึงต้องเป็นคนที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว และเนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกลุ่มที่ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการเงิน ถ้าพึงการรู้จักกันอย่างดีเพียงพอ จึงจำเป็นจะต้อง เข้าใจในหลักการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือ

1. ความรู้สึกเป็นเจ้าของ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึก รับผิดชอบและการดูแลเอาใจใส่
2. การพึ่งตนเอง โดยฝึกนิสัยการประหยัดแล้วนำมาออมด้วยการนำเอาคุณสมบัติ พิเศษ 3 ประการของชาชนบทคือ ความซื่อสัตย์ ความอดทน และความทนอดมารวมกัน ในรูปกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีการรวมทุนมากขึ้นเพราะสามารถออมเงินได้ด้วยการประหยัด มีความทนอด และอดทนและสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด
3. หลักคุณธรรม คือความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จะทำให้สมาชิกอยู่กันเป็นปึกแผ่น เพราะทุกคนรู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบ

4. หลักการควบคุมตนเอง การให้ความสนใจดูแลความเคลื่อนไหว และตรวจสอบซึ่งกันและกันของสมาชิก โดยสรุปหลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน คุณธรรมทั้ง 5 ประการนี้ จะส่งผลให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลไปสู่การอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีในสังคม (กรมการพัฒนาชุมชน. 2547 : 19)

5. กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเมื่อดำเนินการระดมเงินออมมาได้ระยะหนึ่งจนสมาชิกเข้าใจในการดำเนินงานกลุ่มแล้ว กลุ่มสามารถนำเงินทุนที่มีอยู่มาดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาของสมาชิกและชุมชน โดยดำเนินกิจกรรม 3 ด้าน ได้แก่

5.1 ด้านการพัฒนาอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นแหล่งเงินทุนให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ

5.2 ด้านการบริการและสวัสดิการแก่สมาชิกในครอบครัว โดยการดำเนินกิจการบริการเงินกู้

5.3 ด้านการพัฒนาระบบบริหารจัดการทางธุรกิจ เป็นการดำเนินกิจกรรมที่ช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนเป็นการฝึกการดำเนินธุรกิจในระบบกลุ่มเพื่อมุ่งหวังผลกำไร เพื่อนำไปดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม และการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและชุมชน กิจกรรมเชิงธุรกิจที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดำเนินการ ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อแก้ไขปัญหาการซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค และปัจจัยการผลิตที่มีราคาแพง โดยรวมตัวกันขายด้วยวิธีการชะลอผลผลิตไว้ขายในช่วงมีราคา ป้อนน้ำมัน เพื่อจัดหาน้ำมันมาบริการแก่สมาชิกและประชาชนในราคายุติธรรม ลานตากผลผลิต เพื่อแก้ไขปัญหาผลผลิตมีความชื้น เช่น ข้าว มันสำปะหลัง โรงสีข้าว เพื่อแก้ไขปัญหาข้าวเปลือกราคาตกต่ำ โดยแปรรูปเป็นข้าวสาร

1.4 การดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นธุรกิจการเงินที่ก่อตั้งโดยกลุ่มราษฎร ไม่มีกฎหมายบังคับใช้ และไม่ต้องห้ามตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิต ฟองซิเออร์ พ.ศ. 2522 ทั้งนี้ กลุ่มออมทรัพย์ฯ จะต้องดำเนินการภายใต้เงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. ห้ามรับฝากเงินจากบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่ม
2. ห้ามให้บุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มกู้เงิน

3. ห้ามคิดดอกเบี้ยเงินกู้จากสมาชิกเกินกว่าอัตราร้อยละ 15 ต่อปี

(หรือตามที่กฎหมายกำหนด)

การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เป็นผู้บริหาร และกำกับดูแลงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเงื่อนไขของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งคุณสมบัติของคณะกรรมการบริหารตามที่กรมการพัฒนาชุมชน กำหนดไว้มีดังนี้

1. ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ และมีคุณสมบัติถูกต้องตามข้อบังคับ
2. เป็นบุคคลที่เสียสละ
3. มีเวลาว่างสำหรับการประชุมกลุ่ม
4. มีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย หรือนำใจนักกีฬา
5. สนใจศึกษาหาความรู้เรื่องการออมทรัพย์ เรื่องอาชีพ และเรื่องอื่น ๆ

ที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม

6. มีความคิดริเริ่มและสนใจในกิจการงานที่ถูกต้อง

1.4.1 คณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วยกรรมการ 4 คณะ ได้แก่

1. คณะกรรมการอำนวยการ บริหารภายในติดต่อองค์การภายนอก มีหน้าที่
รับสมัครสมาชิก รับฝากเงิน จัดประชุม ทำงบดุล งบกำไร-ขาดทุน และปันผล

2. คณะกรรมการเงินกู้ กำหนดเครดิตของสมาชิก มีหน้าที่พิจารณาให้ผู้ยืม
ติดตามโครงการและรณรงค์ให้ความรู้

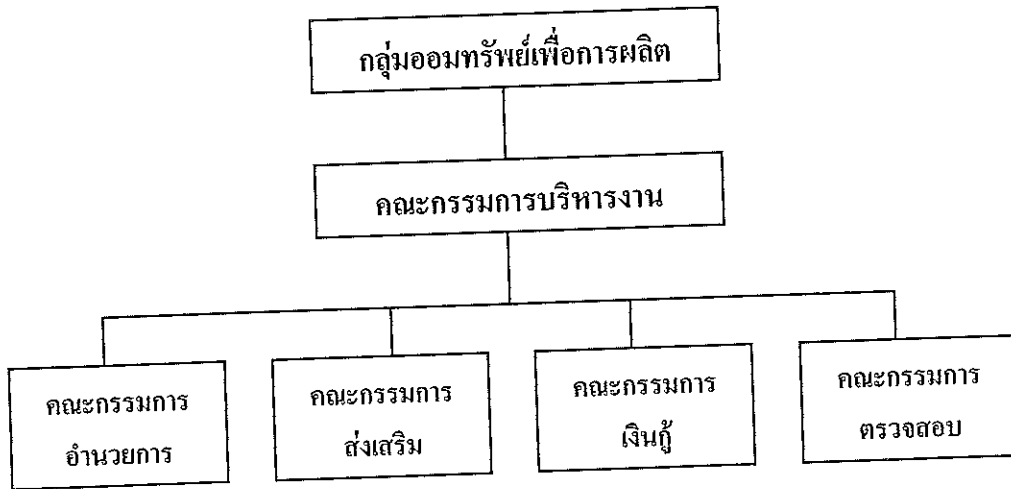
3. คณะกรรมการตรวจสอบ ตรวจสอบการใช้จ่ายเงินกู้ การจัดทำบัญชี เอกสาร
การเงินและผลการดำเนินงาน

4. คณะกรรมการส่งเสริม สร้างเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์
ให้ความรู้แก่สมาชิกและจัดเวทีความรู้ และกิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้น

คณะกรรมการบริหารทั้ง 4 คณะ จะต้องนัดประชุมกันอย่างน้อยทุก ๆ 3 เดือน

เพื่อปรึกษาแก้ไขปัญหาาร่วมกันทั้ง 4 คณะ กรรมการบริหารในแต่ละคณะ จะต้องจัดประชุมกัน
ในฐานะของตนตามควรที่มีธุรกิจ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยมีโครงสร้างของคณะกรรมการดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงโครงสร้างการจัดองค์กรของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
(ที่มา : กรมการพัฒนาชุมชน 2543 : 5)

ในการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ มีส่วนในการพัฒนาภาวะผู้นำของราษฎรที่เป็นสมาชิก ด้วยการคัดเลือกมาเป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่ม โดยทุกๆปี คณะกรรมการทุกคนจะหมุนเวียนกันลาออกตามมารยาท เปิดโอกาสให้สมาชิกอื่น ได้เข้ามาเป็นกรรมการผลัด เปลี่ยนกันไป กรรมการคนหนึ่งๆ ไม่ควรอยู่ในตำแหน่งนานเกินไป ควรอยู่ในระหว่าง 3 – 5 ปี เพื่อเป็นการฝึกสมาชิกทุกคนให้มีความรู้ความสามารถและฝึกลักษณะผู้นำที่ดีให้แก่สมาชิก

1.4.2 การรับสมาชิก

สมาชิกของกลุ่มแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) สมาชิกสามัญ ได้แก่ บุคคลที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1.1) เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบล หรือมีที่ดินทรัพย์สินอื่นใดที่ใช้ ประกอบอาชีพอยู่ในตำบล ซึ่งเป็นที่ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1.2) เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ หรือถ้าเป็นผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม

1.3) เป็นผู้ที่มีนิสัยดีงาม ประกอบสัมมาอาชีพจะไม่บกพร่องในศีลธรรมอันดี และมีความรู้ความเข้าใจเห็นชอบด้วยหลักการของกลุ่ม และสนใจในงานพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง

1.4) เป็นผู้พร้อมที่จะปฏิบัติตามข้อบังคับของกลุ่ม

1.5) ชำรภาพที่ปลอดเกษียณราชการ หรือลาออกจากราชการพ้นสภาพ

จากการเป็นข้าราชการ ที่อยู่ในหมู่บ้านตำบล

- 1.6) เป็นผู้ที่คณะกรรมการอำนวยการของกลุ่ม ได้มีมติเห็นชอบให้รับ
 เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม หลังจากผ่านการทดลองส่งเงินสัจจะสะสมติดต่อกันไม่น้อยกว่า 3 เดือน
- 2) สมาชิกวิสามัญ ได้แก่
- 2.1) ได้แก่ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน และกลุ่มอื่น ๆ ที่ทางราชการ
 รับรองฐานะ
- 2.2) บุคคลที่มีความสนใจศรัทธาต่อกลุ่ม โดยไม่ประสงค์กู้เงินจากกลุ่ม
- 3) สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ ข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจ หรือ ทหารบก ซึ่ง
 สนใจในการดำเนินงานของกลุ่ม

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชนอยู่ในธุรกิจ
 การเงินระดับชุมชน มีภารกิจที่จะพัฒนาประสิทธิภาพของสมาชิก และช่วยเหลือด้านเงินทุน
 ในการผลิตของสมาชิกโดยเน้นให้สมาชิกมีความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ
 ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และผู้บริหารมีคุณธรรมมีความเป็นผู้นำ
 มีความรู้ในการดำเนินธุรกิจการเงิน มีความเสียสละ เป้าหมายระยะสั้น คือ รวบรวมผู้มีอุดมการณ์
 เข้ามาทำงานกันก่อตั้ง และเป้าหมายระยะยาว คือ ขยายธุรกิจให้มีสมาชิกครอบคลุมทั้งหมู่บ้านตำบล
 มุ่งช่วยเหลือกันในด้านความรู้และเงินทุน โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิก

1.4.3 การจัดการการตลาดและการเงิน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการรวมตัวของราษฎรที่ประสบปัญหา ร่วมกัน
 หล่อหลอมจนมีความเชื่อมั่นเหมือนกัน โดยการอบรมของทางราชการเผยแพร่ความคิดในการจัดตั้ง
 กลุ่ม โดยราษฎรด้วยตนเอง ทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอาจศึกษา
 แยกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การจัดการ การเงิน และการตลาด

1.4.4 การเงิน

การพิจารณาผลการดำเนินการทางการเงิน พิจารณาได้จากรายงานทางการเงิน
 ของกิจการ คือ

- 1) งบดุล แสดงถึงฐานะทางการเงินของกิจการ ณ วันที่ระบุ
- 2) งบกำไรขาดทุน แสดงถึงผลการดำเนินงานของกิจการสำหรับ

งวดเวลาหนึ่ง

1.4.5 วิธีการประเมิน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นองค์กรออมทรัพย์ชุมชนอย่างหนึ่ง ในประเทศไทยมีกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนที่จัดตั้งขึ้นในหลายลักษณะ มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ส่งเสริม โดยกรมการพัฒนาชุมชน เครดิตยูเนียน ส่งเสริม โดยชุมชนสหกรณ์ เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมือง ส่งเสริม โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง เป็นต้น ส่วนใหญ่องค์กรออมทรัพย์ชุมชน จะมีวัตถุประสงค์หลักคล้ายกัน คือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการออมทรัพย์เป็นกองกลาง และให้สินเชื่อเพื่อสมาชิกนำไปพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

1) วิธีการประเมินผลการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชน

เพื่อใช้สำรวจผลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ปีละ 1 ครั้ง ในเดือนกันยายนของทุกปี ข้อมูลที่ได้จะนำมาจัดระดับการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดแผนงานและแนวทางเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้มีประสิทธิภาพ การประเมินผลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประกอบด้วยตัวชี้วัดการดำเนินงานจำนวน 4 หมวด 32 ตัวชี้วัด

2) เกณฑ์การจัดระดับ

2.1) ระดับ 3 หมายถึง กลุ่มที่มีผลงานดี เงื่อนไขคือ ต้องได้คะแนนรวมตั้งแต่ 77 คะแนนขึ้นไป และตัวชี้วัดหลัก ได้ 3 คะแนน จำนวน 8 ตัว ขึ้นไป (ถ้าไม่เป็นไปตามเงื่อนไข ทั้ง 2 อย่าง เป็นระดับ 2)

2.2) ระดับ 2 หมายถึง กลุ่มที่มีผลงานพอใช้ เงื่อนไขคือ ต้องได้คะแนนรวมระหว่าง 58 - 76 คะแนน และตัวชี้วัดบังคับ ได้ 3 คะแนน จำนวน 6 ตัว ขึ้นไป (ถ้าไม่เป็นไปตามเงื่อนไขทั้ง 2 อย่าง เป็นระดับ 1)

2.3) ระดับ 1 หมายถึง กลุ่มที่มีผลงานต้องปรับปรุงและพัฒนา เงื่อนไขคือ ได้คะแนนรวมต่ำกว่า 58 คะแนน

3) แบบประเมินผลการดำเนินงาน

ตารางที่ 1 แบบประเมินผล

องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด	ลักษณะการดำเนินงาน/ระดับคะแนน			ค่าคะแนน ที่ได้
	1	2	3	
1. ด้านโครงสร้างและ กระบวนการทำงาน คณะกรรมการ การได้มาของ คณะกรรมการ	☐ กรรมการน้อยกว่าร้อยละ 50 มาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิก	☐ กรรมการตั้งแต่ร้อยละ 50 แต่ไม่ถึงร้อยละ 100 มาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิก	☐ กรรมการทุกคน (ร้อยละ 100) มาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิก	.....
2. บทบาทหน้าที่ความ รับผิดชอบของ คณะกรรมการ	☐ มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ชัดเจน แต่ปฏิบัติตามบทบาทน้อยกว่าร้อยละ 50	☐ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจนแต่ปฏิบัติตามบทบาท ร้อยละ 51-75	☐ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจนและปฏิบัติตามบทบาท มากกว่าร้อยละ 75	.....
3. การประชุม คณะกรรมการ	☐ ประชุมปีละ 1-2 ครั้งแล้วแต่สถานการณ์ และมีการจดบันทึก รายงานการประชุม	☐ ประชุมอย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง และมีการจดบันทึก รายงานการประชุม	☐ ประชุมเป็นประจำทุกเดือนและมีการจดบันทึก รายงานการประชุม	.....
4. สมาชิก สัดส่วนสมาชิกกับ จำนวนราษฎรใน หมู่บ้าน	☐ ราษฎรในหมู่บ้าน เป็นสมาชิกกลุ่มน้อยกว่าร้อยละ 50	☐ ราษฎรในหมู่บ้าน เป็นสมาชิกกลุ่มระหว่าง ร้อยละ 51-75	☐ ราษฎรในหมู่บ้าน เป็นสมาชิกกลุ่ม มากกว่าร้อยละ 75	.....

องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด	ลักษณะการดำเนินงาน/ระดับคะแนน			ค่าคะแนน ที่ได้
	1	2	3	
การส่งเงินสัจจะสะสม	☐ สมาชิกน้อยกว่า ร้อยละ 50 ส่งเงิน สัจจะสะสมเป็น ประจำทุกเดือน	☐ สมาชิกร้อยละ 50-75 ส่งเงินสัจจะ- สะสมเป็นประจำทุก เดือน	☐ สมาชิกมากกว่า ร้อยละ 75 ส่งเงิน สัจจะสะสมเป็น ประจำทุกเดือน และ ตรงตามกำหนด	.....
การส่งคืนเงินกู้	☐ สมาชิกที่กู้เงินจาก กลุ่มส่งคืนเงินกู้ ตรงตามกำหนด น้อยกว่าร้อยละ 60	☐ สมาชิกที่กู้เงินจาก กลุ่มส่งคืนเงินกู้ตรง ตามกำหนด ร้อยละ 60-89	☐ สมาชิกที่กู้เงิน จากกลุ่มส่งคืนเงินกู้ ตรงตามกำหนดเวลา ร้อยละ 90 ขึ้นไป	.....
การเพิ่มวงเงินสัจจะ สะสมในแต่ละปี	☐ สมาชิกทั้งหมดส่ง เงินสัจจะสะสมเท่าเดิม	☐ สมาชิกน้อยกว่า ร้อยละ 25 เพิ่ม วงเงินสัจจะสะสม	☐ สมาชิกตั้งแต่ ร้อยละ 25 ขึ้นไป เพิ่มวงเงินสัจจะ สะสม	.....
ระเบียบข้อบังคับ ระเบียบข้อบังคับของ กลุ่ม	☐ กำหนดโดยคณะกรรมการบริหารและ บันทึกลงเป็นลายลักษณ์ อักษร	☐ ผ่านเวทีประชาคม และบันทึกเป็น ลายลักษณ์อักษร เก็บไว้ที่กลุ่ม	☐ ผ่านเวที ประชาคมบันทึกเป็น ลายลักษณ์ อักษร และมีการ ปรับปรุงให้ สอดคล้อง กับ สถานการณ์ปัจจุบัน	.....
9. การปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ	☐ สมาชิกปฏิบัติตาม ระเบียบข้อบังคับเป็น บางข้อ	☐ สมาชิกปฏิบัติตาม ระเบียบข้อบังคับ ทุกข้อแต่ไม่สม่ำเสมอ	☐ สมาชิกปฏิบัติ ตามระเบียบ ข้อบังคับ ทุกข้อ อย่างสม่ำเสมอ	.....

องค์กรประกอบ/ตัวชี้วัด	ลักษณะการดำเนินงาน/ระดับคะแนน			ค่าคะแนน ที่ได้
	1	2	3	
<p>3. ที่ทำการกลุ่ม</p> <p>สถานที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต</p> <p>การบริหารจัดการแผนการดำเนินงานหรือแผนการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ ฯ</p> <p>การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมตามแผนธุรกิจของกลุ่มหรือแผนการดำเนินงานของกลุ่ม</p> <p>การประชุมใหญ่สามัญประจำปี</p>	<p>☐ อาศัยอาคารหรือบ้านของบุคคลเป็นที่ทำการกลุ่มทั้งมีหรือไม่มีการแสดงข้อมูล</p> <p>☐ มีการวางแผนการดำเนินงานแต่ไม่ปฏิบัติตามแผน</p> <p>☐ สมาชิกมีส่วนร่วมน้อยกว่าร้อยละ 50</p> <p>☐ มีการประชุมสมาชิกเข้าร่วมประชุมเพียงขั้นต่ำหรือน้อยกว่าที่กำหนดไว้ในข้อบังคับกลุ่ม</p>	<p>☐ มีอาคารถาวร มีป้ายชื่อกลุ่ม ป้ายแสดงข้อมูล แต่ไม่เป็นปัจจุบัน</p> <p>☐ มีการวางแผนการดำเนินงานแต่ปฏิบัติตามแผนเป็นบางเรื่อง</p> <p>☐ สมาชิกมีส่วนร่วมร้อยละ 51-75</p> <p>☐ มีการประชุมสมาชิกเข้าร่วมประชุมมากกว่าขั้นต่ำที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ แต่ไม่เกินร้อยละ 75 และมีการบันทึกการประชุม</p>	<p>☐ มีอาคารถาวร เป็นของตนเอง มีป้ายชื่อกลุ่ม ป้ายแสดงข้อมูลที่ เป็นปัจจุบัน</p> <p>☐ มีการวางแผนการดำเนินงาน และ ปฏิบัติตามแผนทุกเรื่อง</p> <p>☐ สมาชิกมีส่วนร่วมมากกว่าร้อยละ 75</p> <p>☐ มีการประชุมสมาชิกเข้าร่วมประชุมมากกว่าร้อยละ 75 และมี การบันทึกการประชุม</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>4. ระบบข้อมูล</p> <p>ทะเบียนข้อมูลของกลุ่มได้แก่ทะเบียนสมาชิก ทะเบียนลูกหนี้ ทะเบียนครุภัณฑ์ เป็นต้น</p>	<p>☐ มีการจัดทำไม่ครบและข้อมูลไม่เป็นปัจจุบัน</p>	<p>☐ มีการจัดทำครบถ้วนถูกต้องแต่ข้อมูลไม่เป็นปัจจุบัน</p>	<p>☐ มีการจัดทำครบถ้วนถูกต้อง ข้อมูลเป็นปัจจุบัน</p>	<p>.....</p>

องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด	ลักษณะการดำเนินงาน/ระดับคะแนน			ค่าคะแนน ที่ได้
	1	2	3	
กระบวนการทำงานในรูปแบบ เครือข่ายการเชื่อมโยง เงินทุน/ทรัพยากรกับ กลุ่ม/องค์กรอื่น ๆ	☐ เชื่อมโยงเฉพาะ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ การผลิตด้วยกัน	☐ เชื่อมโยงกลุ่ม ออมทรัพย์ฯ และ กองทุน อื่น ๆ ใน ชุมชน	☐ เชื่อมโยงแหล่ง ทุนทั้งภายในและ ภายนอกชุมชน	.....
2. ด้านการบริหารเงินทุน และทรัพยากร ความมีวินัยทางการ บริหารเงินทุนและการ ควบคุมการเงิน	☐ ทำแต่ไม่ครบถ้วน และไม่เป็นปัจจุบัน	☐ ทำครบถ้วน แต่ ไม่เป็นปัจจุบัน	☐ ทำครบถ้วน และ เป็นปัจจุบัน	.....
การจัดทำเอกสารหลักฐาน ทางการเงิน ได้แก่ ทะเบียน คุมเงินสัจจะสะสม ทะเบียนคุมลูกหนี้ ทะเบียน คุมดอกเบี้ยเงินกู้ สรุปการ รับจ่ายเงินประจำวัน/เดือน เป็นต้น	☐ มีการทำบัญชี แต่ ไม่ครบถ้วนและไม่ เป็นปัจจุบัน	☐ ทำครบถ้วน เป็น ปัจจุบันแต่ไม่ถูกต้อง ตามหลักบัญชี	☐ ทำครบถ้วน เป็น ปัจจุบัน และถูกต้อง ตามหลักบัญชี	.....
7. การจัดทำบัญชีเงินสด- รับ-จ่ายงบกำไร-ขาดทุน และงบดุล	☐ ไม่ได้นำเงินฝาก ธนาคาร แต่นำเงินมา ดำเนินกิจกรรมกลุ่ม	☐ มีการนำเงินฝาก ธนาคารเป็นบาง เดือน	☐ มีการนำเงินฝาก ธนาคารเป็นประจำ ทุกเดือน	.....
8. การฝากเงินกับสถาบัน การเงิน	☐ มีการรายงานให้ เฉพาะกรรมการทราบ เท่านั้น	☐ มีการรายงานให้ กรรมการและสมาชิก ทราบปีละ 1 ครั้ง	☐ มีการรายงานให้ กรรมการและ สมาชิกทราบปีละ 2 ครั้งขึ้นไป และติด ประกาศไว้ ณ ที่ทำการกลุ่ม	.....
9. การรายงานสถานะทาง การเงิน				.....

องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด	ลักษณะการดำเนินงาน/ระดับคะแนน			ค่าคะแนน ที่ได้
	1	2	3	
1. ความโปร่งใส การตรวจสอบบัญชีและ หลักฐานการเงินต่าง ๆ ของกลุ่ม	☐ มีการตรวจสอบ บัญชีโดย คณะกรรมการ กลุ่มปี ละ 1-2 ครั้ง	☐ มีการตรวจสอบ บัญชีโดยคณะ กรรมการกลุ่ม ปีละ 3-5 ครั้ง	☐ มีการตรวจสอบ บัญชีโดย คณะกรรมการ กลุ่มปีละ 6 ครั้งขึ้นไป และเชิญเจ้าหน้าที่ มาร่วมตรวจสอบ ด้วย	.....
1. ความมีประสิทธิภาพใน การบริหารจัดการเงินทุน การนำเงินทุนไปลงทุน ดำเนิน/ขยายกิจกรรม	☐ ให้สมาชิกกู้ยืม เดี่ยว	☐ ให้สมาชิกกู้และ ดำเนินกิจกรรมเชิง ธุรกิจอื่น ๆ อีก 1-2 กิจกรรม	☐ ให้สมาชิกกู้และ ดำเนินกิจกรรมเชิง ธุรกิจอื่น ๆ อีก 3 กิจกรรม ขึ้นไป	.....
2. ผลการดำเนินกิจกรรม ของกลุ่ม	☐ กิจกรรมที่กลุ่ม ดำเนินการมีผลกำไร 1 กิจกรรม	☐ กิจกรรมที่กลุ่ม ดำเนินการมีผลกำไร 2 กิจกรรม	☐ กิจกรรมที่กลุ่ม ดำเนินการมีผลกำไร 3 กิจกรรม ขึ้นไป	.....

องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด	ลักษณะการดำเนินงาน/ระดับคะแนน			ค่าคะแนน ที่ได้
	1	2	3	
3. ด้านการพัฒนาขีด ความสามารถขององค์กร การพัฒนาความรู้/ ศักยภาพแก่ คณะกรรมการ การเข้ารับการอบรม/ สัมมนา/ดูงานเกี่ยวกับ การบริหารจัดการเงินทุน	☐ เคยได้รับปีละ 1 ครั้ง	☐ เคยได้รับปีละ 2 ครั้ง	☐ เคยได้รับ 3 ครั้ง ขึ้นไป	.....
4. การแลกเปลี่ยนแนวคิด หลักการ วิธีการ ดำเนินงานพัฒนาชุมชน กับองค์กรภายนอก	☐ เคยเข้าร่วม แลกเปลี่ยนปีละ 1 ครั้ง	☐ เคยเข้าร่วม แลกเปลี่ยนปีละ 2 ครั้ง	☐ เคยเข้าร่วม แลกเปลี่ยนปีละ 3 ครั้งขึ้นไป	.....
5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกลุ่ม/กองทุน อื่นๆ /เครือข่ายอื่นๆ	☐ เข้าร่วม แลกเปลี่ยนปีละ 1-2 ครั้ง	☐ เข้าร่วม แลกเปลี่ยน ปีละ 3 ครั้งขึ้นไป แต่ไม่ได้นำความรู้ มาพัฒนาปรับปรุง ดำเนินงานกลุ่ม	☐ เข้าร่วม แลกเปลี่ยน ปีละ 3 ครั้งขึ้นไป และนำ ความรู้มาพัฒนา ปรับปรุงการ ดำเนินงานกลุ่ม	.....
6. การพัฒนาความรู้/ ศักยภาพแก่สมาชิก การจัดฝึกอบรม ศึกษาดู งานเพื่อพัฒนาความรู้ใน การประกอบอาชีพแก่ สมาชิก	☐ จัดฝึกอบรมหรือ ศึกษาดูงาน 3 ปี/ครั้ง	☐ จัดฝึกอบรมหรือ ศึกษาดูงาน 2 ปี/ครั้ง	☐ จัดฝึกอบรมหรือ ศึกษาดูงานทุกปี	.....

องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด	ลักษณะการดำเนินงาน/ระดับคะแนน			ค่าคะแนน ที่ได้
	1	2	3	
7. จัดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ด้านการประกอบ อาชีพและวิสาหกิจชุมชน	☐ จัดเวทีแลกเปลี่ยน ระหว่างสมาชิก ด้วยกัน	☐ จัดเวทีแลกเปลี่ยน ระหว่างสมาชิกกลุ่ม กับสมาชิกกลุ่มออม ทรัพย์อื่น	☐ จัดเวที แลกเปลี่ยนระหว่าง สมาชิกกลุ่มกับ องค์กร/แหล่งทุน อื่น ๆ	.....
3. ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อ ประกอบอาชีพเสริม	☐ มีการส่งเสริม จำนวน1กลุ่ม/ กิจกรรม	☐ มีการส่งเสริม จำนวน2กลุ่ม/ กิจกรรม	☐ มีการส่งเสริม จำนวน 3 กลุ่ม/ กิจกรรมขึ้นไป	.....
9. การพัฒนาขีดความ สามารถของกลุ่ม เป็นแกนนำในการ ดำเนินงานตามนโยบาย ของรัฐบาลด้านแก้ไข ปัญหาความยากจน	☐ จัดกิจกรรม ส่งเสริมการออมอย่าง เดียว	☐ จัดกิจกรรม ส่งเสริมการลด ละ เลิก อบายมุข และ การประหยัดคอดออม	☐ ส่งเสริมกิจกรรม ตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง ในระดับครัวเรือน หรือระดับชุมชน เช่น ส่งเสริมการทำ บัญชีภาพเพื่อลด ต้นทุนการผลิตหรือ เป็นแกนนำในการ จัดทำแผนชุมชน เป็นต้น	.....

องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด	ลักษณะการดำเนินงาน/ระดับคะแนน			ค่าคะแนน ที่ได้
	1	2	3	
4. ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน การจัดสรรผลประโยชน์ การจัดสรรผลกำไรของ กลุ่ม	☐ มีการปันผลและ เฉลี่ยคืนให้กับสมาชิก เป็นประจำทุกปี	☐ มีการปันผล เฉลี่ยคืนและเก็บไว้ เป็นทุนสำรอง/ทุน ดำเนินงานกลุ่ม	☐ มีการปันผล เฉลี่ยคืนเก็บเป็นทุน สำรอง/ทุน ดำเนินงานกลุ่ม และ เป็นทุนในการจัด สวัสดิการแก่ สมาชิก/ชุมชน	.....
ความทั่วถึงของการจัด สวัสดิการ	☐ จัดสวัสดิการ เฉพาะสมาชิกและไม่ ทั่วถึง	☐ จัดสวัสดิการ เฉพาะสมาชิกได้ อย่างทั่วถึง	☐ จัดสวัสดิการ ให้กับสมาชิกและ ครัวเรือนยากจน/ หรือผู้ด้อยโอกาสใน ชุมชนอย่างทั่วถึง	.....
รวมคะแนน				.....คะแนน
จำนวนตัวชี้วัดหลักที่ได้ 3 คะแนน(ข้อ 3, 4, 5, 8, 12, 13, 17, 20, 29 และข้อ 30)				.....ตัว
ผลการจัดระดับการพัฒนา				ระดับ.....

ดังนั้น แนวคิดและหลักในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปและแยกเป็น 5 ด้าน ได้ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างการดำเนินงาน ประกอบไปด้วย คณะกรรมการอำนวยการ
กรรมการเงินกู้ กรรมการตรวจสอบ และกรรมการส่งเสริม
2. ด้านการบริหารเงินทุนและทรัพยากร ประกอบไปด้วยการบริหาร
ทางการเงินเพื่อนำไปสร้างให้เกิดผลกำไรต่อกลุ่ม การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาระบบบริหารจัดการ
ทางธุรกิจ

3. ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร คือ การสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ในด้านการบริหารจัดการเงินทุน และธุรกิจ รวมถึงความรู้ในการพัฒนาอาชีพ ทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม

4. ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน มีการจัดระบบการบริการ และสวัสดิการให้แก่สมาชิกและครอบครัว

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

2.1 ความหมายการบริหารจัดการ

สมพงษ์ เกษมสิน (2526 : 5) การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำทรัพยากรด้านการบริหาร มาประกอบตามกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ

คาสท์ และ โรเซนชวิก (Kats and Rosenzweig, 1980. อ้างถึงในเสนาะ ดิยาวี. 2543 : 59) กล่าวไว้ว่า การบริหารเป็นการร่วมมือและประสานงานกันระหว่างมนุษย์และทรัพยากรทางวัตถุอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อื่น ๆ ที่ตั้งเอาไว้ และปัจจัยพื้นฐานในการบริหารจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ มนุษย์ที่พร้อมปฏิบัติงานเทคโนโลยีในการดำเนินงานและองค์การที่จะดำเนินการ

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การทำกิจกรรมตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน โดยคำนึงถึงการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาช่วย และการบริหารจะต้องประกอบด้วย การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่แน่นอน การมีทรัพยากรในการบริหารและมีการประสานงานระหว่างกันหรือมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

2.2 หลักในการบริหารงาน

อังรี ฟาโยล์ (อ้างถึงในเสนาะ ดิยาวี. 2543 : 59) ได้เขียนถึงหน้าที่ 5 ประการของการบริหาร คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) จะเห็นว่าหน้าที่หลักที่สำคัญประการแรกของผู้บริหาร คือ การวางแผน นั่นคือ การกำหนดเป้าหมายว่าต้องการให้อะไรเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร โดยใคร และด้วยวิธีการอย่างไร หลักจากนั้นหน้าที่สำคัญถัดมาคือ การจัดองค์การ ซึ่งเป็นเรื่องของการแบ่งงาน การจัดสายการบังคับบัญชา และการคัดเลือกหรือสรรหานุคลากรให้มาปฏิบัติหน้าที่ตามแผน หน้าที่หลักสำคัญต่อมา คือการบังคับบัญชาสั่งการให้นุคลากรเหล่านั้น ปฏิบัติหน้าที่ แต่การกระทำหน้าที่ของบุคลากรตามการสั่งการของผู้บังคับบัญชาระดับต่าง ๆ

หรือฝ่ายต่าง ๆ อาจมีปัญหาขัดแย้งกันหรือไม่สัมพันธ์กัน ดังนั้น หน้าที่หลักของการบริหาร หรือการจัดการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการประสานงาน นอกจากนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรยังมีความจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบควบคุมจากฝ่ายบริหารด้วยว่าเป็นไปตามแผน หรือเบี่ยงเบนออกไปจากเป้าหมายของแผนมากน้อยเพียงใด เป็นเพราะเหตุใด ซึ่งอาจมีความจำเป็นต้องทำปรับเปลี่ยน หรือวางแผนใหม่และเมื่อมีการปรับเปลี่ยนหรือวางแผนใหม่แล้วอาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับองค์การใหม่

นอกจากนี้ ฟาโยล์ ได้คิดค้นหลักการ 14 ข้อ ซึ่งเขาเรียกว่า “หลักการจัดการ” (A principle of management) ขึ้นมาเพื่อช่วยให้ผู้บริหารสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเขาแนะนำ ว่าควรใช้หลักการนี้อย่างยืดหยุ่น ความท้าทายจึงอยู่ที่ว่าผู้บริหารควรจะใช้หลักการเหล่านี้เมื่อใด และอย่างไร รายละเอียดของหลักการทั้ง 14 ข้อ มีดังนี้ (ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. 2540 : 100-101)

1. การแบ่งงานกันทำ
2. อำนาจโดยชอบธรรม
3. วินัย
4. เอกภาพของสายการบังคับบัญชา
5. เอกภาพของคำสั่ง
6. หลักผลประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนผลประโยชน์ส่วนตัว
7. การให้รางวัลตอบแทน
8. การรวมอำนาจ
9. ลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชา
10. คำสั่ง
11. ความเสมอภาค
12. ความมั่นคงของคนงาน
13. ความคิดริเริ่ม
14. ความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในองค์การ

2.3 ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

สมยศ นาวิการ (2525 :1) ระบุว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ผู้ที่บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของบุคคล ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของบุคคลในการแก้ปัญหาของการบริหาร

ที่สำคัญ อยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ ถือว่าผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่ การบริหารให้กับผู้ปฏิบัติงานได้บังคับบัญชาและต้องการให้ผู้ปฏิบัติงานได้บังคับบัญชา มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ในกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์การ

ศูนย์เพิ่มผลผลิตแห่งประเทศไทย (2525 : 5) ระบุว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ผู้ปฏิบัติงานได้บังคับบัญชา มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ การบริหารแบบนี้ ให้ความสำคัญการมีส่วนเกี่ยวข้องระหว่างบุคคล

ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า ผู้บริหารแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ ให้ผู้ร่วมงานได้มีส่วนร่วมในการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริงใน กระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์การ

2.4 ความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

สมพงษ์ เกษมสิน (2526 : 194) กล่าวว่า สาระสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย สาระสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมในด้านการแสดงความคิดเห็น
2. การมีส่วนร่วมให้เกิดการยอมรับในเป้าหมาย
3. การมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบ

และลักษณะของงานที่จะใช้วิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1. ลักษณะของงานที่เกี่ยวกับคุณภาพและประสิทธิภาพของงาน
2. เป็นการแก้ปัญหา
3. เป็นการเสนอแนะปัญหา
4. ควรมีจุดเริ่มต้นจากการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการที่จะทำให้เกิด

การบริหารแบบมีส่วนร่วม

5. ใช้ระบบการประชุมหรือระบบคณะกรรมการ
6. เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยพฤติกรรม คือคนต้องเข้าใจความสำคัญของกลุ่ม
7. ใช้ระบบการติดต่อสื่อสารสองทาง
8. ใช้ระบบให้มีกลุ่มในการทำงานรับผิดชอบร่วมกัน
9. การใช้ระบบการให้รางวัล
10. ผู้บังคับบัญชาเปิดโอกาสให้คนในองค์การมีส่วนร่วม

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจได้ด้วยตนเองโดยตรงในองค์การ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization อ้างถึงในอนงค์ พัฒนจักร, 2535 : 42) เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นขั้นตอนแท้จริงที่สมบูรณ์ ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การจัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและการประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย
  2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน และการบริการ
  3. การใช้ประโยชน์ ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรมมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม
  4. การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายจากชุมชนในพื้นที่ที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือวัตถุก็ได้
  5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
  6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน
  7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
  8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป
- กล่าวโดยสรุปแนวคิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ที่จะนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย คือการที่กลุ่ม องค์กร หรือผู้นำในองค์กรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานตั้งแต่ขั้นตอน การวางแผน การจัดกิจกรรม การประสานงาน การปฏิบัติงาน การติดตามผลการดำเนินงาน การปรับปรุงแก้ไข การได้รับประโยชน์ร่วมกัน จึงจะทำให้การดำเนินงานภายในองค์กรเป็นไปอย่างราบรื่น และประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการดำเนินงานของกลุ่ม ออมทรัพย์

3. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม องค์กรชุมชน

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, (2546 : 245) โดยแนวคิดหลักของคำว่า “กลุ่ม” มาจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในสังคม และมารวมกันเป็นเพื่อน เป็นคนร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อการพัฒนาและสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม และมาจากแนวคิดของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของมนุษย์ที่จะดำรงอยู่ในฐานะของสัตว์สังคมที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยและสร้างวัฒนธรรมสถาบันทางสังคมร่วมกัน

กาญจนา แก้วเทพ (2524 : 7) ให้ความหมายเกี่ยวกับกลุ่มว่า “ กลุ่มเป็นที่รวมของบุคคล ซึ่งมารวมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งถ้าไม่มีการรวมกลุ่มกับบุคคลเหล่านี้ จะไม่สามารถไปถึงรางวัลหรือผลประโยชน์นั้น ๆ ได้ และกลุ่มที่ไม่สามารถสนองความต้องการของสมาชิกได้ กลุ่มนั้นก็ยากที่จะดำรงความเป็นกลุ่มไว้ได้

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (ม.ป.ป. : น.1) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับกลุ่มว่า เป็นการร่วมพลังของคนจำนวนหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่หรือร่วมกันกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (หรือหลายสิ่ง) เพื่อให้ได้รับประโยชน์ตามที่ตน (และกลุ่มของตน)ปรารถนา การรวม (หรือร่วม) พลังนี้อาจมองได้ 2 นัยยะ คือ

1. รวมพลังเพื่อต่อรอง เรียกร้อง ขอร้องความช่วยเหลือจากภายนอก
2. รวมพลังเพื่อต่อรอง ดำเนินการด้วยตนเองให้มากที่สุดเพื่อการแก้ไขปัญหา

ของตน ซึ่งตามหลักการของการพัฒนาแล้ว การรวมพลังที่เหมาะสมในการพัฒนาน่าจะอยู่ในรูปแบบหลังมากกว่า เพราะสามารถจะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในที่สุด การที่ได้มีประสบการณ์ด้วยตนเองย่อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มากยิ่งขึ้น ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่ผ่านเข้ามาได้ แม้ว่าปัญหานั้น ๆ จะมีความยากลำบากในการแก้ไขมากกว่าเดิมก็ตาม

นอกจากการให้ความหมายของกลุ่มข้างต้น จิตติ มงคลชัยอรัญญา ยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบของกลุ่มว่าต้องประกอบไปด้วย

1. สมาชิก ซึ่งจะมีขนาดเท่าใดก็ได้ แล้วแต่ความจำเป็นในการรวมพลัง เพื่อแก้ไขปัญหา นั้น ๆ สิ่งสำคัญที่พึงมีในสมาชิก ก็คือ คุณสมบัติบางอย่างที่มีความคล้ายคลึงกัน ความไวเนื้อเชื้อใจกัน ความเชื่อมั่นหรือความมั่นใจในตนเองและกลุ่ม และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ที่จะประสานให้เกิดการพัฒนาตามจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

2. คณะผู้แทน ที่มีความรู้ ความสามารถบางประการที่เหนือกว่าสมาชิก ซึ่งสมาชิกจะต้องได้ตรงตรง พิจารณา และเสนอหรือเลือกผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่บางอย่างแทนตนเอง ซึ่งตนเองนั้นไม่สามารถกระทำได้

3. คณะจัดการ เป็นคณะที่จะดำเนินการที่จะทำให้เกิดปัญหา ความต้องการของกลุ่ม ได้รับการดำเนินการแก้ไข ซึ่งในกลุ่มที่มีขนาดเล็ก บุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นคณะจัดการ อาจจะเป็นผู้แทนบางคน หรือบางครั้งอาจเป็นสมาชิกบางคนก็ได้ที่จะมาทำหน้าที่นี้

3.2 กระบวนการในการรวมกลุ่ม

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2546 : 247) ได้สรุปกระบวนการและเทคนิควิธีการ ในการเสริมสร้างการรวมกลุ่ม และพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม ได้ใน 3 ขั้นตอน กล่าวคือ

1. ขั้นตอนการเกิดกลุ่ม (ขั้นเตรียมการ / ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม / ขั้นปลูกจิตสำนึก) เป็นขั้นตอนที่งานเขียนหลายชิ้นให้ความสำคัญ เนื่องจากการสร้างฐานในการรวมกลุ่ม ขั้นตอนนี้เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกตระหนักรู้ปัญหา เกิดความสนใจในการเข้าร่วมกลุ่ม ซึ่งเทคนิควิธีการที่จำเป็นในการกระตุ้นให้สมาชิกเห็นความจำเป็นในการเข้าร่วมกลุ่ม ก็คือ การสร้างความศรัทธา ความไว้วางใจของสมาชิกในการเข้าร่วมกลุ่ม สร้าง “หน่วยนำ” หรือ “แนวร่วม” เพื่อเป็นแกนประสานหรือขับเคลื่อน การศึกษาสำรวจข้อมูลหรือการวิเคราะห์ชุมชน

2. ขั้นการสร้างกลุ่ม (การดำเนินงานกลุ่ม / ขั้นการทำกิจกรรม) เป็นขั้นตอนที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม โดยอาจจะเริ่มจากการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ จากนั้นจึงพัฒนาสู่กลุ่มที่มีการดำเนินกิจกรรม เพื่อดำเนินงานตามเป้าหมายที่กลุ่มได้กำหนดไว้ ในขั้นตอนนี้ นักพัฒนาอาจทำหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์ กระตุ้นให้เกิดการคิดค้นแนวทางแก้ไข ปัญหา สนับสนุนให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมตามแนวทางที่วางไว้รวมถึงการสนับสนุนด้านความรู้ เทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการทำงานกลุ่ม

3. ขั้นการเจริญเติบโตของกลุ่ม (ขั้นการขยายกลุ่ม / การบำรุงรักษากลุ่ม) ในขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนการพัฒนา ทั้งในระดับกลุ่ม (คือการขยายวัตถุประสงค์ ขยายกิจกรรม ขยายสมาชิกภายในกลุ่ม) และการพัฒนาจากระดับกลุ่มสู่การเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นเป็นเครือข่าย ประเด็นสำคัญที่ต้องดำเนินการในขั้นตอนนี้คือ การกระตุ้นให้เห็นความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย และการพัฒนาความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันเป็นเครือข่าย เช่น การสร้างแม่ข่าย หรือแกนกลาง ในการประสาน การเสริมด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสาร

3.3 องค์ประกอบของกลุ่ม หรือ องค์กรชุมชน

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540 : 3-6) อธิบายว่า องค์ประกอบขององค์กรชุมชนที่สำคัญมี 7 ประการ ได้แก่

1. มีอุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึง ทิศนะต่อโลก ต่อสังคมและต่อชุมชนร่วมกัน อุดมการณ์ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางของการรวมกลุ่มกันเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าสามารถกำหนดเป้าหมาย หรือวิสัยทัศน์ได้ยิ่งทำให้องค์กรชุมชนนั้นมีการรวมตัวกันได้ดียิ่งขึ้น
2. การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน องค์กรชุมชนต้องมีเป้าหมายร่วมกันว่าจะเดินทางไปข้างหน้าเพื่ออะไร
3. การมีผลประโยชน์ร่วมกันและการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ผลประโยชน์เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ทุกคนต้องการ องค์กรชุมชนทั่วไปจึงต้องสร้างข้อมูลให้เกิดการรับรู้ ทั่วไปว่าผลประโยชน์ของการรวมตัวเป็นองค์กรคืออะไร
4. คน รวมไปถึงผู้นำ สมาชิกและชาวบ้านทั่วไป
  - 4.1 ผู้นำ ถือเป็นผู้กุมความอยู่รอดขององค์กรชุมชน หากผู้นำได้รับการยอมรับ มีบารมี มีความสามารถ ปฏิบัติดี สร้างความสามัคคี และคิดถึงส่วนรวมจริงๆ ก็จะสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความเข้มแข็งได้ ผู้นำมีหลายประเภท ได้แก่ ผู้นำทางความคิด ผู้นำทางด้านศีลธรรม ผู้นำด้านอาชีพ ผู้นำด้านการพูด ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการมาสู่เป้าหมายเพื่อชาวบ้านได้ และผู้นำที่ระดมทรัพยากรภายในและประสานทรัพยากรภายนอกมาสู่ชุมชนได้
  - 4.2 สมาชิก การที่สมาชิกร่วมมือกันและมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งทางความคิด วางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผลจนมีสิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์จากองค์กร สมาชิกบางคนก็ร่วมคิดร่วมทำงานกับองค์กรเสมอ บางคนร่วมบ้างไม่ร่วมบ้าง บ้างก็เฝ้าดูอยู่เฉยๆ
  - 4.3 ชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เข้าร่วมในองค์กรแต่ก็มีผลต่อการดำรงอยู่ และความเข้มแข็งขององค์กร เพราะเป็นกลุ่มคนที่เฝ้าดู ติดตาม วิพากษ์วิจารณ์และพร้อมจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกับองค์กร
5. การบริหารจัดการถือเป็นเรื่องชี้ขาดความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน การจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีรายละเอียด ดังนี้
  - 5.1 การตัดสินใจร่วมกัน สมาชิกต้องมีความรู้ลึกเป็นเจ้าของ มีความตระหนักร่วมตัดสินใจ ไม่ปล่อยให้เป็นการตัดสินใจของผู้นำฝ่ายเดียว
  - 5.2 โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ การแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ควรแบ่งให้เป็นตำแหน่งที่มีเนื้อหางานให้ปฏิบัติจริง

5.3 สถานที่และวัสดุอุปกรณ์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประชุมการจัดกิจกรรม การเก็บวัสดุอุปกรณ์และใช้ประโยชน์อื่นๆ สำหรับชุมชน

5.4 กฎกติการ่วมกัน ซึ่งถือเป็นข้อตกลงร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ

5.5 การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกองค์กร การสื่อสารมีความสำคัญมาก ช่วยให้เกิดการรับรู้ เข้าใจและร่วมมือกันมากขึ้น การสื่อสารทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดประชุม ชี้แจงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาข้อสรุปร่วมกัน การแจ้งข่าวสารข้อมูลผ่านหอกระจายข่าว การประชุมแกนนำ การกระจายข้อมูลในกลุ่มย่อย

5.6 การควบคุมตรวจสอบ เมื่อมีการแบ่งหน้าที่แล้ว ต้องมีการควบคุมตรวจสอบ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการรับรู้กันอย่างโปร่งใส โดยเฉพาะด้านการเงิน

6. กิจกรรมการเรียนรู้ ฝึกฝน และปฏิบัติจริงอยู่ที่กิจกรรม ในการสร้างแผนปฏิบัติการ ต้องกำหนดกิจกรรมและช่วงเวลาให้ชัดเจนเพื่อการติดตามและตรวจสอบได้ กิจกรรมต่างๆ ถือเป็น การสร้างความเข้มแข็งขององค์กร นอกจากนั้นกิจกรรมยังเป็นส่วนสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้นำสมาชิกชาวบ้านให้ทำงานร่วมกันและเป็นกิจกรรมที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหา หรือช่วย เสริมสร้างชีวิตให้ดีขึ้น

7. งบประมาณ เพื่อให้แผนงานขององค์กรสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี จำเป็นต้องมีการระดมทุนทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมได้ ความคุ้นเคยจากการเป็นผู้รับ ทำให้ชาวบ้านมักระดมงบประมาณจากภายนอก ควรกระตุ้นให้มีการระดมทุนจากภายในชุมชนก่อน เมื่อขาดงบประมาณส่วนนี้แล้วจึงค่อยหาเพิ่มเติมจากภายนอก

3.4 ลักษณะของกลุ่มที่ดี

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2543 : 173 – 175) ได้กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มที่ดี ดังนี้

1. สมาชิกของกลุ่มมีความเข้าใจที่ดีต่อกัน รวมทั้งธรรมชาติเฉพาะตัวและพื้นฐานของจิตใจพร้อมที่จะให้อภัยซึ่งกันและกัน
2. ยอมรับความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม รับฟังข้อโต้แย้งที่แตกต่างออกไป ยอมรับเหตุผล และไม่ยึดมั่นในความคิดของตนเองฝ่ายเดียว
3. ช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มด้วยความเต็มใจ
4. รับรู้และสัมผัสความรู้สึกต่างๆ ของสมาชิกในกลุ่มสอดคล้องกับสถานการณ์
5. มีความเชื่อมั่น ศรัทธา ในความสามารถของสมาชิกในกลุ่ม
6. ให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งที่ต่อหน้าและลับหลัง รวมทั้งยกย่องสรรเสริญกันตามฐานะที่เป็นอยู่ โดยไม่แสดงพฤติกรรมข่มขู่หรือหักล้างกัน

จากแนวคิดนี้ การที่กลุ่มจะมั่นคงได้นั้น ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม หรือการรวมกลุ่มว่าจัดตั้งเพื่อการใด และมีการรวมกลุ่มเป็นแบบไหน รวมทั้งกลุ่มต้องมีการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในกลุ่ม ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มด้วยความ เต็มใจ จึงจะทำให้กลุ่มเป็นกลุ่มที่ดีได้ ผู้วิจัยสรุปเป็นแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ คือ เป็นการรวมพลัง ของกลุ่มคนเพื่อที่จะก่อให้เกิดอำนาจการต่อรอง มีอุดมการณ์ร่วมกัน มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ร่วมกันเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่หรือร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อที่จะให้ได้มา ซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่ม และของตน อีกทั้งการกระจายผลประโยชน์ต้องอยู่บนพื้นฐานของความ เป็นธรรม โดยกลุ่มจะต้องประกอบไปด้วย ผู้นำ สมาชิก คณะกรรมการ ระเบียบข้อบังคับ หรือ ข้อตกลงภายในกลุ่ม การสร้างการมีส่วนร่วมภายในกลุ่มรวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ จากภายนอก เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร

4. แนวคิดด้านการพึ่งตนเอง

4.1 ความหมายของการพึ่งตนเอง

การค้นหาคำหมายของคำว่า การพึ่งตนเอง พบว่ามีผู้รู้จำนวนมากได้ให้คำจำกัดความ ไว้หลายมิติด้วยกัน สามารถประมวลได้เบื้องต้นดังนี้

มหาตมะ คานธี (Galtung et al. อ้างถึงในปราณี หมอนทองแดง, 2534 :18) ได้ชี้ว่า การพึ่งตนเองก็คือความตระหนักถึงพลังของตนเอง ซึ่งมีนัยยะถึงความสามารถที่จะตัดสินใจ อย่างอิสระและควบคุมเหนือความสัมพันธ์ต่าง ๆ จากภายนอก

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2529 :3) ได้สรุปความหมายของการ พึ่งตนเองว่า ความเป็นตนเองในทางความคิด ทักษะการมองปัญหาต่าง ๆ การตัดสินใจด้วยตนเองให้ เป็นการสำนึกผู้ตลอดจนการวิเคราะห์ถึงสาเหตุวิกฤตการณ์แห่งปัญหาการพัฒนา อันสืบเนื่องมาจาก กลยุทธ์การพัฒนาที่สร้างสภาวะการพึ่งพาภายนอก มาเป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบันของ ชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในด้านการแก้ปัญหาและในด้านพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน คำว่าพึ่งตนเอง น่าจะมีความหมายเป็นเชิงสัมพัทธ์คือ เป็นการพึ่งตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพา เป็นการพึ่งพาอาศัยอย่างรู้เท่าทัน และเป็นการมุ่งสู่ความเป็นไท ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

กาญจนา แก้วเทพ (2530 : 4) ได้แบ่งระดับการให้ความหมายการพึ่งตนเองออกเป็น 2 ส่วนคือ (1) การพึ่งตนเองในเชิงปัจเจกบุคคล หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจก และครัวเรือน เพื่อบรรลุการมีหลักประกันของการดำรงชีพของเขา (2) การพึ่งตนเองในเชิงกลุ่ม หมายถึง สังคม (กลุ่ม) มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการ ของตนเอง ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง ด้วยการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้

การพึ่งตนเองที่แท้จริง ต้องกินความรวมถึงว่า กลุ่มนั้นมีอิสระในการตั้งเป้าหมาย และมีอิสระในการ
ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย โดยอาศัยความพยายามและกำลังของคน

อภิชาติ ทองอยู่ และคณะ (2543 : 5) ได้แบ่งขอบเขตการพึ่งตนเองเป็น 2 ลักษณะ
ที่เกี่ยวข้องกันคือ การพึ่งตนเองทางกายภาพ ได้แก่ การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและการปกครอง
ตลอดจนการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบแผนของตนเอง ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อบริ โภคเป็นหลัก
โดยสัมพันธ์กับส่วนที่สองคือ การพึ่งตนเองทางวัฒนธรรม ความเชื่อ สติปัญญาและอำนาจการ
ตัดสินใจ ซึ่งมีผลต่อกันทั้งสองด้าน การพึ่งตนเองดังกล่าวมิใช่การปิดตัวเองและโดดเดี่ยวตัวเอง
ออกจากสังคมทั่วไป องค์กรก็เหมือนมองในมิติของหมู่บ้านพึ่งตนเอง มีความหมายว่าเป็นสังคมที่มี
แบบแผนทางวัฒนธรรมและการผลิตของตัวเอง มีการผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลัก มีศักยภาพที่
ดำเนินการตามรากฐานทางวัฒนธรรมของตัวเองสูง ขณะเดียวกันก็มีการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน
ทั้งภายในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้าน โดยสามารถดำรงความเป็นตัวเองที่สืบทอดวิธีการพึ่งตนเอง
ไว้ได้ทั้งสองด้าน

4.2 แนวทางในการพึ่งตนเอง

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2530:28) กล่าวว่า แนวทางการพึ่งตนเองในการพัฒนาชนบท
จะต้องมีความเชื่อมั่นว่าตนเองย่อมช่วยตนเองได้ก่อน โดยจะต้องมีกระบวนการที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความรู้สึกร่วมของการรวมกลุ่มเกิดจากความสนใจร่วมกัน
2. ค่านิยมประชาธิปไตย โดยเน้นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และใช้มติ
ของที่ประชุมตัดสินใจโดยไม่ใช้อิทธิพลส่วนตัวของคนใดคนหนึ่ง
3. การทำงานร่วมกันจะต้องมีการตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกิจกรรมร่วม และการกระทำ
ร่วมกัน โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบร่วมกัน
4. การทำงานเป็นกลุ่ม ต้องให้ความสำคัญต่อความสนใจของกลุ่ม และพยายาม
ในการดำเนินการนั้นบรรลุผลของความสนใจนั้น
5. การปลูกฝังให้มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ การริเริ่มการแสวงหาทรัพยากร
ใหม่ ๆ การใช้เทคโนโลยีใหม่ที่เหมาะสม และบริหารและการจัดรูปองค์กรใหม่ เพื่อให้มี
ประสบการณ์ใหม่ ๆ
6. การร่วมกันสร้างความเชื่อถือว่าตนเองสามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยมีการ
รวบรวมทรัพยากรของกลุ่ม หรือชุมชนทั้งกายภาพหรือทางวัตถุ ผนวกกับจิตใจ และมองการใช้
ทรัพยากรจากภายนอกเป็นเพียงลำดับรองหรือตัวประกอบเท่านั้น

4.3 องค์ประกอบของการพึ่งตนเอง

การจำแนกองค์ประกอบของการพึ่งตนเอง เป็นการพิจารณาที่ระบบย่อยและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ซึ่งผู้รู้จำนวนหนึ่งได้จำแนกองค์ประกอบของการพึ่งตนเองไว้ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536 : 67-72) ได้ชี้ว่าการพึ่งตนเอง จะต้องมีการพึ่งตนเองที่ 5 ด้านด้วยกันคือ

1. พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (Technology) หมายถึงการมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักร และเทคโนโลยีทางสังคม เช่น การรู้จักวางโครงการ การจัดการ การมีมนุษยสัมพันธ์ การรู้จักการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และการบำรุงรักษาให้คงสภาพดีอยู่เสมอ รวมถึงของใหม่และภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นด้วย

2. พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Economic) หมายถึง ความสามารถดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจที่มีความมั่นคง สมบูรณ์พูนสุขพอควร หรือหากมองในแง่ความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน จุดสมดุลจะต้องสูงพอสมควร

3. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) หมายถึง การมีอยู่ของสิ่งใด ๆ โดยธรรมชาติในชุมชน เป็นความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น และสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ ไม่ให้เสื่อมเสียไปจนหมดสิ้น

4. พึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (Mind) หมายถึง สภาพจิตใจที่กล้าแข็งในการต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ในการปกครองตนเองในการป้องกันกิเลส ตัณหา ไม่ให้โลกหรืออยากได้ อยากดีจนเกินความสามารถของตนเอง

5. พึ่งตนเองได้ทางสังคม (Socio-culture) หมายถึง ภาวะการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ๆ มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำพากลุ่มคนเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของตนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปการพึ่งตนเองมีนัยยะสำคัญ คือ การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การปกครอง และการพึ่งตนเองทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ทั้งนี้การพึ่งตนเองไม่ได้หมายถึงการปิดกั้นชุมชน หรือสร้างระบบสังคมปิด หากแต่เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับภายนอกชุมชน โดยที่ชุมชนจะเน้นการใช้ศักยภาพของชุมชนที่ได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนาน ตลอดจนการคิดค้นคิดแปลงอันเกิดจากการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาของตนเอง

5. แนวคิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

5.1 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นส่วนสำคัญของงานวิจัย และการส่งเสริมการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหา ในส่วนนี้จะได้นำแนวคิด และความหมายเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าว ที่มีนักวิชาการ และผู้รู้กล่าวไว้ดังนี้

อรศรี งามวิทยาพงษ์ (2549 : 25) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ เกิดขึ้นตลอดเวลาที่ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งภายนอก เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ในแต่ละสังคมก็จะมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ ที่กำหนดเนื้อหา แหล่งเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ของสังคม ในบริบทของวัฒนธรรมในชุมชนนั้น ซึ่งสามารถเกิดขึ้นโดยกลไก ช่องทางวิธีการที่หลากหลาย เช่น การพูด การเล่า การเทศน์ การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองทำ การเลียนแบบ การคิดไตร่ตรอง การแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล ฯลฯ โดยทั่วไป กระบวนการเรียนรู้ จะกลมกลืนอยู่ในระบบความสัมพันธ์ต่างๆ ในวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชน

ในกระบวนการเรียนรู้ธรรมชาติเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในระบบของความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของสรรพสิ่ง ทำให้บุคคลมีความสัมพันธ์ในเชิงอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มากกว่าการพยายามควบคุมและกำหนด เพื่อความต้องการของตนเอง

ดังนั้น ในการจัดระบบความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ มาจากกระบวนการเรียนรู้ ผ่านคติ ความเชื่อ จารีต ประเพณี พิธีกรรม ซึ่งบริบทดังกล่าว เอื้อให้พฤติกรรมระบบคิด - วิธีคิดของบุคคลได้รับการขัดเกลาให้คิดถึงผู้อื่น

5.2 ขั้นตอนในการเรียนรู้

กระบวนการของการเรียนรู้ ของบุคคลเพื่อพัฒนาขึ้นเป็นการเรียนรู้ในทางสร้างสรรค์ใหม่ ดังนี้

1. การรับรู้ (Reception) ขั้นตอนพื้นฐานที่บุคคลรับเอาข้อมูลข่าวสารจากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย
2. การเข้าใจ (Comprehension) บุคคลสามารถมองเห็นถึงความหมาย และเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของข้อมูลที่ได้รับรู้มา
3. การปรับเปลี่ยน (Transformation) การเรียนรู้ที่แท้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวบุคคล ได้แก่ การเปลี่ยนวิธีคิด การเปลี่ยนพฤติกรรม ในสิ่งที่รับรู้ และเข้าใจแล้วเป็นอย่างดี เป็นการเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจากการตระหนักรู้ ของบุคคลเอง

5.3 ช่องทางในการเรียนรู้

1. สถานที่หรือแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย
2. เนื้อหาของการเรียนรู้ที่หลากหลาย
3. วิธีการ เครื่องมือ ของการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ประเวศ วะสี (2535 : 6 - 10) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ ของประชาชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหา การวินิจฉัยปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การวินิจฉัยปัญหา การวิเคราะห์ทางเลือก และการตัดสินใจเลือกที่ถูกต้อง กระบวนการเรียนรู้ต้องเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องด้วย การที่ชาวบ้านรวมตัวกันทำการวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก ทำให้ชาวบ้าน ได้เกิดการเรียนรู้และสามารถปรับตัวได้อย่างต่อเนื่องทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ (อ้างใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ.2546 : 258) กล่าวถึง การพัฒนา ชุมชนเชิงปฏิบัติ ที่เป็นการให้การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา มีความหมายแยกเป็น 2 ตอน กล่าวคือ

1. การให้การศึกษาชุมชน (Community Education) คือ การกระตุ้นส่งเสริมให้คนในชุมชนเรียนรู้ ถึงสภาพปัญหา เพื่อค้นหาแนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหา และข้อจำกัดของชุมชน จนสามารถตัดสินใจร่วมกันในการกำหนดแผนงานที่ตอบสนอง ความต้องการของชุมชนตามขีดความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่
2. การให้การศึกษาเพื่อการพัฒนา (Development Education) คือวิธีการกระตุ้นและส่งเสริมให้คนในชุมชนเรียนรู้ และศึกษาร่วมกันในเรื่องที่จริงต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหา ความต้องการของชุมชนที่แท้จริง ตลอดจนสามารถค้นหาและกำหนดวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ได้ด้วยตนเอง

ศุภณษา พรหมบุญ และคณะ (อ้างในปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2546 : 277) กล่าวถึงการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา คือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริง โดยมีเป้าหมายเรียนรู้ร่วมกันไม่แยกการเรียนรู้ออกจากชีวิตจริง และได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ว่า หนทางที่จะนำไปสู่มิติ แห่งสังคมของการเรียนรู้ได้โดยการให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลาย และยืดหยุ่น ซึ่งมีสาระที่นำมาประยุกต์ เพื่อจัดการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมในการทำงานกับชุมชนได้หลายประเด็น โดยเฉพาะเหตุผลที่สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

1. ความรู้และความจริงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ โลกถูกค้นพบใหม่เสมอ ๆ ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาทุกคนต้องเรียนรู้วิธีที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

2. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเตรียมสมาชิกชุมชนให้พร้อมที่จะเผชิญกับชีวิตจริง เพราะลักษณะของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนรับผิดชอบ ต่อการเรียนรู้ ทักษะการบริหารจัดการ การเป็นผู้นำ ผู้ตาม และที่สำคัญเป็นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตจริงมากที่สุดวิธีหนึ่ง

3. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตย ฝึกการช่วยเหลือเกื้อกูล และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขให้แก่ชุมชน

4. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยลดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทุกคนได้รับการยอมรับได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2523 : 18-20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือการให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง กับกระบวนการดำเนินงานของกิจกรรมแผนงานต่าง ๆ ไปจนถึงร่วมในการรับผลประโยชน์ และรับผิดชอบ โดยผ่านกระบวนการคิด ตัดสิน ร่วมเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาประสบผลสำเร็จ โดยกระบวนการสร้างอำนาจให้เกิดการมีส่วนร่วม จึงต้องใช้กระบวนการในการศึกษาเรียนรู้ ซึ่งในกระบวนการเรียนรู้ จะทำให้เกิดกิจกรรมกลุ่ม และสนับสนุนการมีส่วนร่วม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนอง และแก้ไขปัญหาของประชาชน โดยเป็นกระบวนการของการเรียนรู้สิ่งเดิมหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และนำไปสู่การเชื่อมโยงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และจะต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชนสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

6. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพิณีจ, (2541 : 41) แนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้ จัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาโดยชุมชน เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้องค์ความรู้ของชุมชนรู้เป็นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดชุมชนยั่งยืนที่ใช้ระบบการเรียนรู้เป็นแกนในการพัฒนา นอกจากนี้ แนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้ยังเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษา โดยใช้กรอบแนวคิดมาประกอบการศึกษาชุมชน สร้างคำถามที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้ความหมายคำว่า “เครือข่ายการเรียนรู้” และ “เครือข่ายชาวบ้าน” ในประเด็นที่เหมือนและแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

6.1 กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ได้ให้ความหมายของเครือข่ายชาวบ้าน โดยการสรุปประสบการณ์การทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชนว่า

เครือข่ายชาวบ้าน หมายถึง การรวมตัวกันของบุคคลหรือองค์กรที่มีกิจกรรมและเป้าหมายใกล้เคียงกัน มีชุดของปัญหาคล้ายคลึงกัน มีการพัฒนากิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ มีการประสานงานและพบปะกันอย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดกฎเกณฑ์ความร่วมมือและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล หรือองค์กรที่เข้าร่วมในกิจกรรมของเครือข่ายบนพื้นฐานความเป็นอิสระของทุกองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน คือ รูปแบบความสัมพันธ์ของบุคคล หรือชุมชนเพื่อการแก้ปัญหา การเอาชนะข้อจำกัดและพัฒนาตนเองซึ่งเป็นกระบวนการที่ประสานกำลังของผู้นำชาวบ้านและองค์กรชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาที่ไม่สามารถทำได้โดยลำพังหมู่บ้านเดียว เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสาร สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองในงานพัฒนาสังคมเครือข่ายของชาวบ้านและชุมชนที่มีอยู่ในสังคมไทย โดยทั่วไปเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และพบว่าสิ่งที่สามารถพึ่งพาและแลกเปลี่ยนกันได้นั้นประกอบด้วยความรู้และประสบการณ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ผลผลิตและเงินทุน การรวมตัวเป็นเครือข่ายจึงเกิดได้ทั่วไปในชนบท

6.2 กลุ่มองค์กรและนักวิชาการ

เอกวิทย์ ณ ถลาง (อ้างถึงใน วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ, 2541 : 10) ได้ให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย ไว้ว่าเครือข่ายการเรียนรู้ คือ การที่ชาวบ้านรวมตัวกันขบคิดปัญหาของเขา รวมถึงแก้ปัญหาและหาผู้นำขึ้นมาจากชาวบ้านด้วยตนเองและรวมตัวกันเพื่อให้มีอำนาจต่อรอง มีการต่อสู้ทางความคิด มีการเรียนรู้จากภายนอก มีการไปมาหาสู่กันเรียนรู้ดูงานด้วยกันจนกระทั่งเกิดเป็นกระบวนการแก้ปัญหาได้ ทำให้สภาพเศรษฐกิจแต่ละครอบครัวดีขึ้น

6.3 กลุ่มเครือข่ายเทคโนโลยี

วิมลลักษณ์ ชูชาติ (อ้างถึงใน วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ, 2541 : 12) ซึ่งใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมโยงคนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป็นเครือข่ายที่มีบทบาทสูงในภาคสังคมเมือง ธุรกิจและสถาบันการศึกษา ซึ่งกลุ่มเครือข่ายนี้ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการของเครือข่ายว่ามีดังนี้

6.3.1 เวทีชาวบ้าน คือ เครือข่ายที่จะเชื่อมโยงคนเข้าสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชาวบ้านไปมาหาสู่กัน แลกเปลี่ยนดูงานและเข้าไปมีบทบาทช่วยงานของหมู่บ้านอื่น มีการสื่อสารกันตลอดเวลา มีการรวมกลุ่มผู้รู้เพื่อแลกเปลี่ยน

และพัฒนาความรู้และเข้าเป็นครัวชาวบ้านให้กับหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ต้องการ เครื่องมือที่มีอยู่ในปัจจุบัน จึงมีธรรมชาติและพัฒนาการของตนเองแตกต่างกัน ตั้งแต่การเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ไปจนถึงองค์กรเครือข่าย ซึ่งเป็นพัฒนาการที่ก้าวหน้าที่สุดของเครือข่ายของหลายเครือข่าย นำไปสู่ข้อสรุปบางประการ เช่น

1. บทบาทของเครือข่าย เป็นการสร้างกระบวนการความร่วมมือซึ่งเริ่มต้นจากการเรียนรู้ คือ การแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ในประเด็นการจัดการ ซึ่งหมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของคนและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากร ซึ่งครอบคลุมทรัพยากรธรรมชาติ โภคทรัพย์ และเงินทุน

2. การพัฒนาระบบการจัดการในระดับเครือข่าย จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระขององค์กรชุมชนให้รูปแบบของวิธีการของแต่ละองค์กรชุมชนที่แตกต่างกัน ดำรงอยู่เป็นความหลากหลายในทิศทางเดียวกัน

3. กิจกรรมระดับเครือข่าย อาจเริ่มต้นจากความร่วมมือในวงเล็ก ๆ เพื่อสะสมประสบการณ์แล้วค่อย ๆ พัฒนาระบบการจัดการเฉพาะกิจกรรมที่ชัดเจน และขยายวงความร่วมมือให้กว้างออกไป

6.3.2 ผลการศึกษาการเรียนรู้ ที่ชาวบ้านและชุมชนเป็นผู้สร้างและเป็นเจ้าของกระบวนการในทุกภาคของประเทศ พบว่าการเรียนรู้ดังกล่าว ประกอบด้วยกระบวนการ การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ปัญหาทั้งของตนเอง ชุมชนและเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้ากับสังคมไทยตลอดจนสังคมโลก

6.3.3 การแสวงหาทางออกที่เหมาะสมกับตนเองและชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การประชุม สัมมนา การศึกษาดูงาน และการเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ

6.3.4 การสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นผลจากการตัดสินใจของตนเอง และชุมชนในแง่ของชุมชน กิจกรรมที่ทำขึ้นนี้อาจเรียกว่า กิจกรรมเครือข่ายเพราะเป็นตัวชักจูงและเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

6.3.5 การประเมินผลกิจกรรม และนำผลที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุงกระบวนการผลของกระบวนการเรียนรู้ พิจารณาได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึกและกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมากกว่าหรือทั้งหมด

7. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สามารถจำแนกและแบ่งกลุ่ม ได้ดังนี้

ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary theory) เป็นแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีวภาพของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin. อ้างถึงใน อรรถวิทย์. 2549 : 57) โดยนักสังคมวิทยาในกลุ่มทฤษฎีวิวัฒนาการเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งในลักษณะที่มีการพัฒนาและก้าวหน้ากว่าขั้นที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีรูปแบบเรียบง่ายไปสู่รูปแบบที่ซับซ้อนมากขึ้น และมีความเจริญก้าวหน้า ไปเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์ ตัวอย่างของนักสังคมวิทยาที่สร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยใช้แนวความคิดวิวัฒนาการ มีดังนี้

ออคุสต์ กอมต์ (Auguste Comte. อ้างถึงใน อรรถวิทย์. 2549 : 57) เสนอว่า สังคมมนุษย์มีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ (Knowledge) ผ่าน 3 ขั้นตอน ตามลำดับ คือ จากขั้นเทววิทยา (Theological stage) ไปสู่ขั้นอภิปรัชญา (Metaphysical stage) และไปสู่ขั้นวิทยาศาสตร์ (Positivistic stage)

เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer อ้างถึงใน อรรถวิทย์. 2549 : 57) เสนอว่า วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เป็นแบบสายเดียว (Unilinear) ที่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลมีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกันด้วยและมารวมตัวกันด้วยกระบวนการสังเคราะห์ (Synthesis) ทำให้เกิดพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นและซับซ้อนมากขึ้น การพัฒนาของสังคมจะมีวิวัฒนาการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กล่าวคือ มนุษย์ที่มีความสามารถ ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดีจะมีชีวิตอยู่รอดตลอดไป และนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นต่อไป

โรเบิร์ต เรดฟิลด์ (Robert Redfield. อ้างถึงใน อรรถวิทย์. 2549 : 57) เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมจะเริ่มจากสภาพของสังคมชาวบ้าน (Folk) เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแบบเมือง (Urban) ต่อมาแนวความคิดในการสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบสายเดียว (Unilinear) ที่เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องเปลี่ยนผ่านแต่ละขั้นที่กำหนดไว้ ได้รับการโต้แย้งว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม น่าจะมีวิวัฒนาการแบบหลายสาย (Multilinear) เพราะแต่ละสังคมมีจุดกำเนิดที่แตกต่างกัน มีรูปแบบของสังคมที่แตกต่างกัน หรือแม้ว่าสังคมที่มีรูปแบบที่เหมือนกันแต่อาจจะมีสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันก็เป็นไป

8. ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory)

เป็นแนวความคิดที่มีข้อสมมุติฐานที่ว่า พฤติกรรมของสังคมสามารถเข้าใจได้จากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และบุคคลต่าง ๆ เพราะการแข่งขันกันในการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีค่าและหายาก มีนักสังคมวิทยาหลายท่านที่ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ในที่นี้จะเสนอแนวความคิดของนักทฤษฎีความขัดแย้งที่สำคัญดังนี้

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx. อ้างถึงใน ปรีดียูดา กัลป์ยาศิริ. 2541 : 55) มีความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของทุก ๆ สังคม จะมีขั้นตอนของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้น โดยแต่ละขั้นจะมีวิธีการผลิต (Mode of Production) ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของ อำนาจของการผลิต (Forces of production) ซึ่งได้แก่ การจัดการด้านแรงงาน ที่ดิน ทุน และเทคโนโลยีกับความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิต (Social relation of production) ซึ่งได้แก่ เจ้าของปัจจัยการผลิต และคนงานที่ทำหน้าที่ผลิต แต่ในระบบการผลิตแต่ละระบบจะมีความขัดแย้งระหว่างชนชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ใช้แรงงานในการผลิต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ที่เป็นโครงสร้างส่วนล่างของสังคม (Substructure) และเมื่อโครงสร้างส่วนล่างมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลทำให้เกิดการผันแปรและเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างส่วนบนของสังคม (Superstructure) ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคม เช่น รัฐบาล ครอบครัว การศึกษา ศาสนา และรวมถึงค่านิยม ทัศนคติ และบรรทัดฐานของสังคม ลำดับขั้นของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ของมาร์กซ์ มีดังนี้

1. ขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ดั้งเดิม (Primitive communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของเผ่า (Tribal ownership) ต่อมาเผ่าต่าง ๆ ได้รวมตัวกันเป็นเมืองและรัฐ ทำให้กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเปลี่ยนไปเป็นของรัฐแทน
2. ขั้นสังคมแบบโบราณ (Ancient communal) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ (State ownership) สมาชิกในสังคมได้รับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ซึ่งได้แก่ เครื่องใช้ส่วนตัว และทาส ดังนั้นทาส (Slavery) จึงเป็นกำลังสำคัญในระบบการผลิตทั้งหมด และต่อมาระบบการผลิตได้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าของทาสและทาส
3. ขั้นสังคมแบบศักดินา (Feudalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของขุนนางคือ ที่ดิน โดยมีทาสเป็นแรงงานในการผลิต
4. ขั้นสังคมแบบทุนนิยม (Capitalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของนายทุนคือ ที่ดิน ทุน แรงงาน และเครื่องจักร โดยมีผู้ใช้แรงงานเป็นผู้ผลิต
5. ขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ (Communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของทุกคน ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีใครเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

ตามแนวความคิดของมาร์กซ์ ลำดับขั้นของการนำไปสู่การปฏิวัติของชนชั้นล่างของสังคมเกิดจากกระบวนการดังต่อไปนี้

1. มีความต้องการในการผลิต
2. เกิดการแบ่งแยกแรงงาน
3. มีการสะสมและพัฒนาทรัพย์สินส่วนบุคคล
4. ความไม่เท่าเทียมทางสังคมมีมากขึ้น
5. เกิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคม
6. เกิดตัวแทนทางการเมืองเพื่อทำการรักษาผลประโยชน์ของแต่ละชนชั้น
7. เกิดการปฏิบัติ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแนวความคิดของมาร์กซ์ เป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคม โดยใช้แนวความคิดวิภาษวิธี (Dialectical) ที่เริ่มจากการกระทำ (Thesis) ซึ่งเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการกระทำ (Antithesis) และเกิดการกระทำแบบใหม่ (Synthesis) ตามมา

ลิวอิส เอ. โคเซอร์ (Lewis A. Coser. อ้างถึงใน ปริทัศน์ยุค กัลป์ยาศิริ 2541 : 56) เป็นนักทฤษฎีความขัดแย้ง ที่มองว่า ความขัดแย้งก่อให้เกิดทั้งด้านบวกและด้านลบ และอธิบายว่าความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดเถลาทางสังคม ไม่มีกลุ่มทางสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีความสมานตามัคคีอย่างสมบูรณ์ เพราะความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ ทั้งในความเกลียดและความรักต่างก็มีความขัดแย้งทั้งสิ้น ความขัดแย้งสามารถแก้ปัญหาความแตกแยกและทำให้เกิดความสามัคคีภายในกลุ่มได้เพราะในกลุ่มมีทั้งความเป็นมิตรและความเป็นศัตรูอยู่ด้วยกัน โคเซอร์มีความเห็นว่าความขัดแย้งเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถทำให้สังคมเปลี่ยนชีวิตความเป็นอยู่จากด้านหนึ่งไปสู่อีกด้านหนึ่งได้ เพราะหากสมาชิกในสังคมเกิดความไม่พึงพอใจต่อสังคมที่เขาอยู่ เขาจะพยายามทำการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์นั้น ๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายของเขาได้ นอกจากนี้

โคเซอร์ ยังเสนอว่า ความขัดแย้งยังสามารถทำให้เกิดการแบ่งกลุ่ม ลดความเป็นปรปักษ์ พัฒนาความซับซ้อนของ โครงสร้างกลุ่มในด้านความขัดแย้งและร่วมมือ และสร้างความแปลกแยกกับกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

ราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf. อ้างถึงใน ปริทัศน์ยุค กัลป์ยาศิริ. 2541 : 55) เป็นนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ที่ปฏิเสธแนวความคิดของมาร์กซ์ ที่ว่า ชนชั้นในสังคมเกิดจากปัจจัยการผลิต และเสนอว่า ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมนั้นเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของสิทธิอำนาจ (Authority) กลุ่มที่เกิดขึ้นภายในสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภทคือ กลุ่มที่มีสิทธิอำนาจกับกลุ่มที่ไม่มีสิทธิอำนาจ สังคมจึงเกิดกลุ่มแบบไม่สมบูรณ์ (Guasi-groups) ของทั้งสองฝ่ายที่ต่างก็มีผลประโยชน์แอบแฝง (Latent interest) อยู่เบื้องหลัง ดังนั้น แต่ละฝ่ายจึงต้องพยายามรักษา

ผลประโยชน์ของตนเอาไว้ โดยมีผู้นำทำหน้าที่ในการเจรจาเพื่อปรองดองผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ระดับของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะรุนแรงมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับการจัดการและการประสานผลประโยชน์ของกลุ่มที่รอบงำ และเสนอความคิดว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นผลมาจากความกดดันจากภายนอกโดยสังคมอื่น ๆ และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสามารถควบคุมได้ด้วยการประนีประนอม ตามแนวความคิดของ คาท์เรเนคอร์ฟ ความขัดแย้งสามารถทำให้โครงสร้างมีการเปลี่ยนแปลงได้ ประเภทของการเปลี่ยนแปลงความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลง และขนาดของการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง เช่น อำนาจของกลุ่ม ความกดดันของกลุ่ม

โดยสรุปแล้ว แนวความคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ มีลักษณะดังนี้

1. ในการศึกษาและวิเคราะห์สังคมต้องมองว่า สังคมทั้งหมดเป็นระบบหนึ่งทีแต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน
2. ความสัมพันธ์คือสิ่งที่สนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล
3. ระบบสังคมเป็นการเคลื่อนไหวเข้าสู่ความสมดุล การปรับความสมดุลของระบบจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน ระบบตามไปด้วยความต่อเนื่องของกระบวนการของข่าวสารจากภายในและภายนอก นอกจากนี้ทฤษฎีระบบยังมองว่าความขัดแย้ง ความตึงเครียดและความไม่สงบสุขภายในสังคมก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีระบบก็มีข้อจำกัดในการศึกษาเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากในการวิเคราะห์ตามทฤษฎีระบบเป็นการศึกษาเฉพาะเรื่อง จึงทำให้ไม่สามารถศึกษาความสัมพันธ์กับระบบอื่นได้อย่างลึกซึ้ง

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

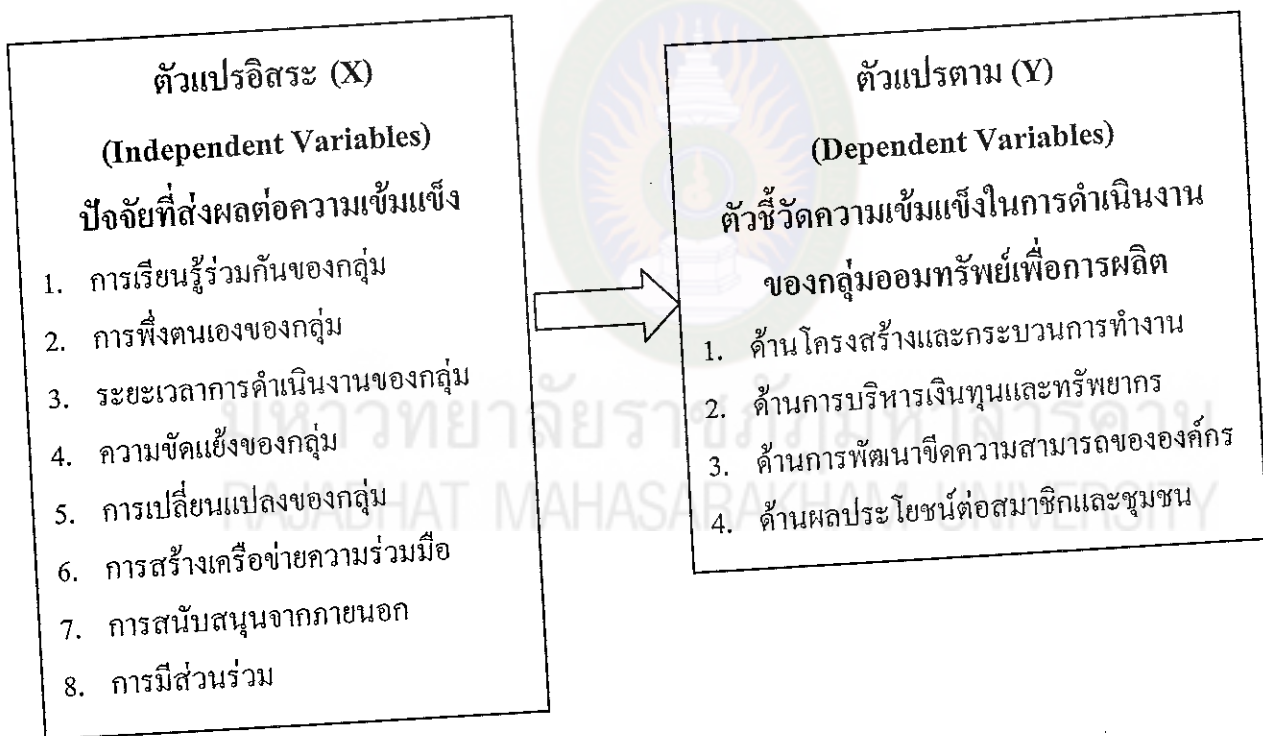
ชุมพล รัตนา (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตศึกษากรณีอำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า 1) ข้อมูลส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 41 - 50 ปี ระดับการศึกษาประถมศึกษา สถานภาพสมรสแต่งงานแล้ว ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมากกว่า 5 ปีขึ้นไป ไม่เคยอบรมเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ฯ มีอาชีพเกษตรกรกรรม มีรายได้ระหว่าง 3,000 - 6,000 บาท 2) การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ/เอกชน อยู่ในระดับปานกลาง 3) การได้รับข่าวสารของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอยู่ในระดับมาก 4) ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน ของกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อยู่ในระดับมาก 5) ผลสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอยู่ในระดับมาก 6) ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงาน

ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่เป็น กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ การได้รับการฝึกอบรม เกี่ยวกับการดำเนินงานของกรรมการกลุ่ม ออมทรัพย์ฯ อาชีพ รายได้ การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ/เอกชน การได้รับข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน

อรวรรณ สุทธิพิทักษ์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของกลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดสงขลา และจังหวัด นครศรีธรรมราช วัตถุประสงค์ศึกษาการบริหารในเชิงกลยุทธ์ การวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผล ต่อความสำเร็จในการบริหาร เปรียบเทียบระหว่างจังหวัดสงขลาและจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลจากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของกลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์แล้ว มีปัจจัย ที่มีผลต่อความสำเร็จที่สำคัญเหมือนกัน โดยเน้นปัจจัยที่ประชาชนกลุ่ม หรือกรรมการบริหารกลุ่ม ที่ต้องรู้จักการทำงานเป็นทีม มีความเสียสละในการทำงาน มีความสามารถด้านการบริหารองค์กร เพื่อการสร้างกำไร และสร้างความเชื่อมั่นต่อสมาชิกในกลุ่มควบคู่กับปัจจัยด้านการบริหารจัดการ เชิงกลยุทธ์ในด้านความซื่อสัตย์สุจริตและโปร่งใส ทำให้กลุ่มมีกำไรและจ่ายเงินปันผลอย่างสม่ำเสมอ คำนึงถึงชื่อเสียงและภาพลักษณ์ของกลุ่ม และความรู้สึกรักของสมาชิกที่มีความผูกพันกับกลุ่ม นอกจากนั้น เมื่อเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ตามหลักการ SWOT ในด้านของสภาพแวดล้อม ที่เป็นโอกาส และอุปสรรคต่อกลุ่มออมทรัพย์ พบว่า ไม่มีปัจจัยที่อยู่ในระดับสำคัญมากที่จะมีผล ต่อความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนในด้านการวิเคราะห์ องค์กรที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน ของบุคลากร องค์กร โครงสร้างองค์กร และการบริหารองค์กร พบว่า เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากทั้งสิ้น โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นประธานกลุ่ม ต้องมีความสามารถ ในหลาย ๆ ด้าน และต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต และโปร่งใส มีความเสียสละ สร้างความเชื่อมั่น ต่อสมาชิกกลุ่ม ในด้านของความซื่อสัตย์ และผูกพันต่อกลุ่ม ผลจากการศึกษาดังกล่าว ได้นำไปสู่ ข้อเสนอแนะที่สำคัญ 2 ประเด็น กล่าวคือ ในด้านกลุ่มออมทรัพย์ โดยบุคคลที่เกี่ยวข้อง กับการริเริ่มในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในแต่ละพื้นที่ ควรคัดเลือกประธาน กรรมการที่ก่อตั้ง ต้องเป็นที่เชื่อถือ เชื่อมั่นในความสามารถจากชุมชน หรือบุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม อย่างแท้จริงและชัดเจน จากการพิจารณาความซื่อสัตย์ สุจริต และโปร่งใส เสียสละที่เป็นรูปธรรม

10. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวบรวมสรุปผล และนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยตัวชี้วัดเกี่ยวกับความเข้มแข็งในการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้นำมาจากหลักการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของกรมการพัฒนาชุมชน และกรอบแนวคิดของ ปรียา โสภณา ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของกองทุนในจังหวัดอุบลราชธานี นำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยโดยสรุปได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย